

ЖАҢЫ БИЛГИРЛЕР АЛАР ТЕКШИ ЭДИЛГЕНИ БАШТАМЫ ШКОЛДО АЛТАЙ ТИЛДИҢ УРОКТОРЫНДА ТЕМИКТИРЕРИ

Ютеева Роза Учуровна

преподаватель

БПОУ РА «Горно-Алтайский педагогический колледж»

г.Горно-Алтайск

Россия тергеенин үредүлигинде жаңы федерал стандарттар жөптөлгөнүнөн бери бир канча ой өтті. Үредүде жаңы некелтелер, ууламжылар кийдирилип, стандарт школдо кидим ле тузаланылат. Эмдиги ойдин жаңы шүүлтелерин, методикалык теорияны ла таскамалды бириктирип, үредүде көп солынталар, оныла коштой жаңы ондомолдор экелди: турулталар, текши үредү эдилгелер, технологиялык карта, үренчиктин эдилгези, үредүчинин эдилгези ле о.ө.

Стандарттын төзөгөзінде системно-деятельностный деп ууламжы салынган. Мындый ууламжылу уроктор үренчик урокто эрчимдү туружарын, үредү ижин пландап, план аайынча иштеерин, туштаган буудакарды, ууркүчтерди өдүп, билгирди бойы аларын некейт, бир сөслө, текши үредү эдилгеге јединери (ТҮЭ). ТҮЭ-ге тазыктырар ишти үредүчи кажы ла урокто өткүрер учурлу. Жаңыс јандай бир ле текши үредү эдилгени эмес, оморды ончозын тен-тай апарып, колбуда көрөр. Бу иш класста өдүп, «үренчик - үредүчи, үренчиктер» деп колбуда өткүрилет.

Текши үредү эдилгенин эн ле учурлузы - жаңы билгирлер алар текши эдилге (познавательный), ненин учун дезе, мыны темиктирерге текши үредү, логический, турган курч суракты канайда бүдүрип өдөри кирет. Жаңы билгирлер алар текши эдилге шиндеерине, керектү јетирүлерди бедреерине, талдаарына, моделировать эдерине, ээчий-деечий чокым шүүп, сананып билерине, алдында турган задачаны јүзүн-башка эп-аргалардын болужыла бүдүрерине ууламжыланган. Бу эдилге үренчиктерге билгирлерин элбедип, тангынан башкарынар арга берет. Жаңы тургузылган үредү бичиктер, иштеер

тетрадьтар, методикалык ууламжылар жаңы билгирлер алар таскаду иштерле жеткилинче толтырылган. Ондогы темдек-символдор, схема, таблица, шинжү иштер, үлекер иштер - бу ончо эп-сүмелер балдардын санаа-көрүми өзөрүн жеткилдейт, үренчиктин текши үредү эдилгелерин темиктирет. Жаан аяру шинжү ле үлекер иштер өткүрерине салынган. Уроктордо логический жакылталарлу дидактический ойындар, ойын-жорыктар, жилбилү көргүзөр материалдар, соотодор жакылталар, шарадалар, метаграммалар табып, схемалар, таблицалар толтыра жүзүн башка иштер бүдүргени үренчиктерге тузалу ла бойын ченеп, туп-шүүлте чыгарар арга берет. Мындый иштерди өмө-жөмө, бөлүктөрле, эжерлеп өткүргенде тузалу.

Темдек эдип, бир канча таскадуларды көрөктөр.

«Сөстин тазылы» деп теманы үренгенде, бир түней дидактический материалдар аайынча үренчиктерге жакылталар берип, оны бүдүртөр. Сөстөр: бичи, бичик, бичикле.

күреш, күрешчи, күрежет.

Баш, башкар, башкарар.

Түн, түндүк, түндүкте.

Жакылталардын варианты:

1) Сөстөрдү бичигер, «артык» сөсти табыгар, тазылдарын темдектегер.

2) Сөстөрдү бичигер, «артык» сөсти табыгар, үстине база тазылы жаңыс сөстөр кожуп бичигер. .

3) Берилген дидактический материалга жакылта тургузыгар. Бойын ченеп көрөр карточка белетегер.

Үзеери үренчиктерге бергедий жакылталар:

- Жажынып калган сөстөрдү тап. *Күн, калаш, киш, кол, күйе, женес, тон, ийнек.*

-Берилген сөстөрдөн артык төртинчи сөсти тап. *Кайын, мөш, терек, जोдро.*

«Артык» болуп кажы ла сӧс болор аргалу.

Каруузы: 1) мӧш- ийне бӱрлӱ агаш, артканы жалбрак

2) мӧш- 1 ӱйе

3) јодро- эрин гармония

4) кайыг, јодро, терек - 2 ӱйе, 1 ӱйези ачык., артканы јабык.

- Берилген сӧс тизӱнен бир ле сӧс артар этире артык сӧстӧрди табыгар.
Кажы ла сӧс нениг учун артык болгонын јартагар.

Койон, бӧрӱ, тӱлкӱ, бичиир, кенгуру, школа. Каруузы: бичиир- гл., артканы адалгыштар, бастыразы тындулар

кенгуру - ӧскӧ тилден кирген сӧс, ад., ла о.ӧ

- Бир-бир суракка толо ширтӱ ӧткӱрип, ол аайынча колбулу куучын белетегер (сӧзликтерле, журналдарла тузаланыгар).

- Берилген сӧстӧрди тазылы јангыс деп айдарга јараар ба? *Кыш, кышкырды, кышту. Јыл, јылу, јыланаш, јылбыгдуш.*

- Берилген сӧстӧр башка-башка куучын-эрмектинг бӧлӱгине кирип турганыла слер јӧп пӧ? *Ийт, ат, јай, кир, ас, јуу, чач, ич.*

- Чӱмдемел иштер.

○ *Ончо билерим ... (кискелер, ийттер, мениг јерим, Јангы јыл о.ӧ.).*

Теманы ӱренчик бойы талдап алар.

○ *Бойым керегинде куучындап берейин...*

○ *Мениг сӱӱген ойынчагым.*

○ *Эг јилбилӱ бичик.*

○ *Сӱӱген мультфильмим.*

○ *Сӱӱген мультфильмнинг геройы.*

- *Јүзүн-башка айылдын ижи: лингвистикалык чөрчөк чүмдөөр; кандый бир ээжини үрөнгөндө, оны санаага саларга, үлгөр чүмдөөр; кроссворд тургузар; дидактический материалдар таап, таскадулар сананып тургузар.*

Айдарда, үрөдүдө жаңы билгирлер аларыла колбулу эдилгелер темиктирерине үрөдүчи жаантайын аңгылу айалга төзөп, үрөнчиктин јилбүзүн оныла бек колбу тудуп, ижин бойы башкарып билерине үрөткени үрөнчиктин аргазын көдүрөт.

Литература:

1. ФГОС начального общего образования. - М., «Просвещение», 2011. - 31с.
2. Асмолов, А.Г. Как проектировать универсальные учебные действия в начальной школе: от действия к мысли/ Под ред.А.Г.Асмолова/ А.Г.Асмолов, Г.В.Бурменская, И.А. Володарская и др. - М.: Просвещение, 2008г.
3. Пиянтинова, К.К., Н.Б.Тайборина / Алтай тилле иштеер программалар. 1-4 класстар. Горно-Алтайск, 2012. - 156с.
4. Чандыева, Е.Д., Шокшиланова, А.С. /Алтай тил ле литературанын урукторында текши үрөдү эдилгелерди темиктирери / А.С.Шокшиланова/ Горно-Алтайск, 2012. - 88с.